

ՀՀ ԳԱԱ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

2013 թվականի ապրիլի 22-ին և 23-ին տեղի ունեցավ ՀՀ ԳԱԱ տարեկան ընդհանուր ժողովը:

Ժողովը մեկնարկեց ապրիլի 22-ին ակադեմիայի գիտական բաժանմունքներում, ուր ժողովականների ակտիվ մասնակցությամբ տեղի ունեցան շահագրգիռ քննարկումներ, արվեցին օգտակար առաջարկություններ, լսվեցին նաև հետաքրքիր և բովանդակալից գիտական զեկուցումներ:

Ապրիլի 23-ին ակադեմիայի նիստերի դահլիճում կայացավ տարեկան ընդհանուր ժողովը: Ժողովին մասնակցում էին ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը, Արարատյան թեմի առաջնորդ, Նավասարդ արքեպիսկոպոս Կճոյանը, նախարարներ, Ազգային ժողովի պատգամավորներ, բուհերի ղեկավարներ, այլ գերատեսչությունների ղեկավարներ, ԳԱԱ արտասահմանյան անդամներ:

Բացելով ժողովը՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը խնդրեց մեկ րոպե լռությամբ հարգել հաշվետու ժամանակաշրջանում կյանքից հեռացած ԳԱԱ ակադեմիկոսների և ԳԱԱ թղթակից անդամների հիշատակը:

Այս ժողովի մասնակիցների անունից նա շնորհավորեց Սերժ Սարգսյանին՝ ՀՀ նախագահ վերընտրվելու կապակցությամբ:

Արքեպիսկոպոս Կճոյանը Տերունական աղոթքով ողջունեց ժողովի մասնակիցներին և նրանց փոխանցեց Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդի ջերմ ողջույնները, հայրապետական օրհնությունն ու բարեմաղթանքները:

Այնուհետև ՀՀ ԳԱԱ 2012 թվականի գիտական գոր-

ծունեության հիմնական արդյունքների մասին հաշվետու զեկուցումով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

ՀՀ ԳԱԱ 2012 թվականի գիտական գնահատական գործունեության մասին զեկուցեց ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Յուրանտ Մաթևոսյանը:

Զեկուցումներից հետո ելույթ ունեցան ՀՀ ԳԱԱ երիտասարդ գիտնականների խորհրդի նախագահ Գևորգ Վարդանյանը, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության

ինստիտուտի տնօրեն Պավել Ավետիսյանը, ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության և սոցիոլոգիայի ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Գևորգ Պողոսյանը, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Աշոտ Մելքոնյանը, ՀՀ ԳԱԱ մեխանիկայի ինստիտուտի տնօրեն Վահրամ Չակոբյանը, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Ռուբեն Մելքոնյանը, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտավոր գիտաշխատող, պատմագիտության դոկտոր Էմմա Կոստանյանը:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու զեկուցումը

ՀՀ ԳԱԱ հարգելի անդամներ, մեծարգո հյուրեր
2012 թվականին համակարգի բոլոր գիտական կառույցներում շարունակվել են հիմնարար և կիրառական բնույթի գիտական մշակումները՝ բազային ֆինանսավորմամբ, նպատակային, թեմատիկ ու միջազգային ծրագրերով և պայմանագրերով:

2011 թվականին ընդունված ՀՀ ԳԱԱ-ի մասին օրենքը, ԳԱԱ-ի նոր կանոնադրությունը հնարավորություն տվեցին ինստիտուտների գիտաշխատողներին մասնակցելու ակադեմիայի վարչական մասի կազմավորման գործընթացին, զբաղվելու ձեռնարկատիրական լայնածավալ գործունեությամբ, առևտրայնացնելու գիտական արդյունքների կիրառական մասը:

Հաշվետու տարում տեղի են ունեցել համակարգի մի շարք ինստիտուտների տնօրենների ընտրություններ: Ընդհանուր առմամբ ինստիտուտների տնօրեններ են դարձել հմուտ, բանիմաց, հանրահայտ գիտնականներ: Սակայն պետք է արձանագրել՝ տնօրենների պաշտոնում բարձր որակավորում և կազմակերպական ծիր ունեցող գիտնականի նվիրվածությանը ընտրությունը հեշտ չի ընթացել: Պատճառը, թերևս, վերջին 1-2 տասնամյակում միջին սերնդի գիտնականների թվաքանակի շեշտակի նվազումն է:

2012 թվականին երկրորդ անգամ անց է կացվել Վ. Համբարձումյանի անվան միջազգային մրցանակաբաշխությունը: Մրցույթի արդյունքում հաղթող են ճանաչվել միջազգային ճանաչում ունեցող գիտնականներ Յան Էյնաստոն (Էստոնիա) և Իգոր Նովիկովը (Ռուսաստանի Դաշնություն): Դափնակիրները պարտավորվել են գիտական լայնածավալ գործունեությամբ աջակցել Հայաստանում աստղաֆիզիկայի զարգացմանը:

2012 թ. գիտական ստորաբաժանումներում պահպանվել է հիմնարար հետազոտությունների գիտական բարձր մակարդակը: Այդ են վկայում արտասահմանյան հեղինակավոր գիտական ամսագրերում հրատարակված աշխատանքները՝ 762 գիտական հոդված և 18 մենագրություն, ինչպես նաև 81 միջազգային ծրագրերով կատարված աշխատանքները:

Մաթեմատիկայի ինստիտուտում դիտարկվել է հատվածի վրա ողորկ ֆունկցիայի վերականգնման խնդիրը, երբ հայտնի են Ֆուրիեի դիսկրետ գործակիցները:

Մեխանիկայի ինստիտուտում հետազոտվել է իդեալական հաղորդիչ սալի տատանումների խնդիրը երկայնական մագնիսական դաշտում:

Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտում դիտարկվել են կապի բարդ համակարգերում ինֆորմացիայի հաղորդման հուսալիության և անվտանգության ապահովման խնդիրները:

Բյուրականի աստղադիտարանում առաջին անգամ աստղային շիթերի հանգույցներում չափվել են սպեկտրալ բնութագրիչներով տարանջատված կառուցվածքների սեփական շարժումները:

Ֆիզիկայի կիրառական պրոբլեմների ինստիտուտում հետազոտվել է ջերմային նեյտրոնների դիֆուզիայի կվարցի միաբյուրեղներում՝ ակուստիկական զերցանցի առկայության պայմաններում:

Ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում առաջարկվել է ռադիոհաճախային ճառագայթման օպտիկական հետազոտման մեթոդ՝ հիմնված էլեկտրամագնիսականորեն հարուցված թափանցելիության երևույթի վրա:

Ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում հետազոտվել է հզոր լազերային իմպուլսի՝ փնջային անկայունությունների վրա ունեցած ազդեցությունը: Սինթեզվել են հատուկ տիպի ապակե-բյուրեղային նյութեր՝ Հայաստանում լայն տարածում ունեցող հրաբխային ապարի՝ պերլիտի վրա: Նախատեսվում է այդ կառուցվածքները կիրառել արեգակնային մարտկոցներում:

Սևանա լճի ավազանում ֆիդոբակտերիաների և ձկնաբանության ինստիտուտի իրականացրած հետազոտությունները բացահայտել են, որ գետերի հունների փոփոխության, չկարգավորվող ջրառի և փոքր հեկետրի կառուցման արդյունքում խախտվել է էնդեմիկ ձկնատեսակների բնական վերարտադրության ընթացքը:

Կենսատեխնոլոգիայի կենտրոնում կենսադիզելային վառելիքի ստացման նպատակով ուսումնասիրվել են մի շարք միկրոօրգանիզմների կողմից լիպիդների սինթեզը և ճարպաթթվային կազմը:

Մանրէների ավանդադրման կենտրոնի և միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտի մանրէների կուլտուրաների հավաքածուի բազայի վրա կազմակերպվել է Ազգային հավաքածու՝ գիտաարտադրական մշակութային մանրէների գենոֆոնդ:

Կենսաբանական, կենսաքիմիական և ֆիզիոլոգիական հետազոտությունները ցույց են տվել, որ մեղրախոտը, որպես հանրապետությունում նոր, թանկարժեք տեխնիկական մշակաբույս, կարող է մշակվել և՛ ՀՀ-ում, և՛ ԼՂՀ-ում, նրանից ստացվող բուսահումքն ունի բուժիչ և կանխարգելիչ ազդեցություն:

Օրգանական քիմիայի բնագավառում հայտնաբերվել է նոր ներմուկեկուլային վերախմբավորում:

Երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում ավարտվել են Ջանգեզուրի հանքային շրջանի Cu-Mo հանքավայրերի մոլիբդենիումների Re-Os իզոտոպային հասակային որոշումները, որոնց հիման վրա մշակվել է հանքայնացման առաջացման նոր՝ եռափուլ մոդելը:

Հայագիտության բնագավառում շարունակվել են Հայաստանի նյութական և ոչ նյութական մշակութային ժառանգության, հայոց պատմության ուսումնասիրության արդյուրագիտական հենքը ձևավորելու և հարստացնելու նպատակով կատարվող ուսումնասիրությունները:

Առաջիկա տարիներին հայագիտության զարգացման հիմնադրույթներն արտացոլված են ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված «Հայագիտության զարգացման» հայեցակարգում: Ըստ այդ հայեցակարգի՝ ձևավորվել է հայագիտական միջազգային խորհուրդ, որը ներառում է Հայաստանի և Սփյուռքի առաջատար հայագետներին: ՀՀ կառավարության մեկ այլ որոշմամբ հիմնվել է պետական աջակցությամբ գործող «Համահայկական հիմնադրամ»: Կյանքի է կոչվել նաև հայագիտական նոր «Բանբեր» >2

« ԳԱԱ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

➤1 պարբերականը, որը կիրառարակվի մի քանի լեզուներով: Մեծամասշտաբ ևս մեկ հայագիտական միջոցառում է նախատեսվում. 2013թ. հոկտեմբերի 2-րդ կեսին հրավիրվելու է համահայկական 2-րդ հայագիտական միջազգային համաժողովը:

ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

Ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում սինթեզվել են մետաղածխածնային (M/C) նանոկոմպոզիտներ՝ Ni/C, Cu/C: Ստացված նյութերը փորձարկվել են որպես ֆիլտրեր տարբեր ոլորտներում:

Ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում մշակվել և պատրաստվել է տազնապի ազդանշանի փոքրաչափ ռադիոհաղորդիչ տարբեր նպատակների համար:

Էկոլոգանոոսֆերային կենտրոնում որոշվել են Արարատյան հարթավայրում ածեցվող ձկնաբուծական տնտեսությունների ջրի որակի և անվտանգության ցուցանիշները, էկոլոգիական աղտոտիչներով աղտոտվածությունը:

Կենսաքիմիայի ինստիտուտում շարունակվել են գալարմինի՝ որպես դեղամիջոցի կիրառման կլինիկական փորձարկումները: Աշխատանքներ են տարվում գալարմինի սրվակավորման ուղղությամբ:

«Հայկենսատեխնոլոգիա» գիտաարտադրական կենտրոնում իրականացվել են ոչ սպիտակուցային ամինաթթուների պրեպարատիվ արտադրության տեխնոլոգիական պարամետրերի օպտիմալացում, արտադրական նմուշների ստացում և փոքրածավալ արտադրության կազմակերպում:

Օրգանական և դեղագործական քիմիայի գիտատեխնոլոգիական կենտրոնում անջատվել և ուսումնասիրվել է Հայաստանում տարածված անթառամ կարմրավունի ծաղկազամբյուղների ֆլավանոլիդային խառնուրդը և ցույց է տրվել, որ նրա բաղադրությունը համընկնում է «Ֆլամին» դեղամիջոցի բաղադրությանը:

Ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտում կատարելագործվել է ալյումինային հանքանյութի մշակման եղանակը, որը թույլ է տալիս պրոցեսն իրականացնել ավելի ցածր ջերմաստիճանում, ինչի արդյունքում հնարավոր է խալկոպիրիտ և մոլիբդենիտ հանքանյութերը մշակել տնտեսապես շահավետ և էկոլոգիապես մաքուր եղանակով:

Երկրաֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմաբանության ինստիտուտում նախագծվել, պատրաստվել և Մարմարիկի ջրամբարի պատվարի վրա տեղադրվել է սեյսմիկ անվտանգության «GYUMRI-001» համակարգը:

Հիդրոպոնիկայի պրոբլեմների ինստիտուտի փորձարարական կայանում կազմակերպվել է խաղողի տնկիների արագացված արտադրություն, որը 1հա հիդրոպոնիկական սնուցվող մակերեսից տվել է խաղողի բարձրորակ 242 հազ. արմատակալ:

Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտում մշակվել է ալգորիթմ, և ստեղծվել է ծրագրային համակարգ՝ մատնահետքերի վերաբերյալ երրորդ մակարդակի խնդիրներ լուծելու համար, մասնավորապես՝ մատնահետքերից արտածվում են այնտեղ պատկերված ծակոտիները:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հաշվետու տարում ևս, ինչպես վերջին մի քանի տարիներին, միջազգային գիտատեխնիկական համագործակցությունը համարվել է ՀՀ ԳԱԱ նախագահության գործունեության կարևորագույն բնագավառներից մեկը: Միջազգային կապերը հնարավորություն են տալիս համակարգի գիտնականներին գիտական իրենց ձեռքբերումները ներկայացնել միջազգային գիտական հանրությանը, օգտվել ժամանակակից գիտական խոշոր կենտրոնների բացառիկ ինֆրակառուցվածքից և, վերջապես, մասնակցել միջազգային գիտատեխնիկական ծրագրերին, որոնք ֆինանսական հավելյալ աղբյուր են: Այդ համագործակցության շնորհիվ է, որ մեր համակարգի կառույցներում վերջին տարիներին կատարված գիտական մշակումներն ունեն բավականաչափ բարձր մակարդակ տարածաշրջանի գիտական այլ կենտրոնների համեմատ:

Հաշվետու տարում ԳԱԱ-ի բնական և ճգրիտ գիտական ուղղվածության ինստիտուտները կատարել են հետազոտական աշխատանքներ 81 տարբեր ծրագրերով և դրամաշնորհներով: Ցավոք, աշխատանքների այդ շարքում գրեթե չկան աշխատանքներ հայագիտության և հումանիտար գիտական ուղղություններով: Կատարված աշխատանքների ֆինանսավորումը 2012 թ. կազմել է 600 միլիոն դրամ: Նշված ծրագրերով ձեռք են բերվել նաև որոշ գիտական սարքավորումներ:

Շարունակվել է ԳԱԱ-ի մասնակցությունը Եվրոպայի հարևանության քաղաքականության գործողության,

Յոթերորդ շրջանակային (7ՇԾ), ՆԱՏՕ–ի անհատական գործընկերության գործողությունների, Միջազգային գիտատեխնիկական կենտրոնի (ISTC) և այլ միջպետական ու առանձին երկրների կողմից հայտարարված միջազգային ծրագրերին:

ԳԱԱ-ի համակարգում շարունակում է գործել Եվրոպական միության հետազոտությունների և զարգացման 7-րդ շրջանակային ծրագրի կոնտակտային անձանց ցանցը, որի աշխատանքները համակարգում է ԳԱԱ փոխնախագահ Յու. Շուքուրյանը: Խմբի կողմից օժանդակություն է ցուցաբերվել ինչպես ակադեմիական համակարգի, այնպես էլ ՀՀ գերատեսչական այլ կազմակերպությունների գիտնականներին:

ՀՀ ԳԱԱ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԳԱԱ միջազգային համագործակցության մաս են կազմում ԳԱԱ արտասահմանյան անդամների հետ տարվող աշխատանքները: Համագործակցության նրանց առաջարկները, ԳԱԱ համակարգի և ՀՀ գիտակրթական այլ կազմակերպությունների հետ ձեռք բերված նախնական պայմանավորվածություններն ընդգրկում են մի շարք կարևոր ուղղություններ՝ համատեղ հետազոտությունների իրականացում և հետազոտական նոր ծրագրերի մշակում, մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում, արտասահմանյան գիտական կենտրոնների և ԳԱԱ համակարգի կազմակերպությունների հետ համագործակցության պայմանագրերի և համաձայնագրերի կնքում, համատեղ աշխատությունների պատրաստում, մասնակցություն Հայաստանում կազմակերպվող գիտակրթական և գիտակազմակերպական միջոցառումներին, համատեղ միջազգային գիտաժողովների կազմակերպում:

ԳԱԱ նախագահը և ՌԴ «Միավորված ավիաշինական կորպորացիա»-յի նախագահ, ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Մ.Պողոսյանը ստորագրել են գիտատեխնիկական և ինովացիոն համագործակցության համաձայնագիր՝ ՌԴ և ՀՀ ավիաշինական համալիրի պահպանման, մրցունակության բարձրացման, ավիացիոն տեխնիկայի ստեղծման հեռանկարային ծրագրերի իրականացման համար:

ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Գ. Գաբրիելյանի նախաձեռնությամբ և անմիջական աջակցությամբ ստեղծվել է ԼՂՀ պետական երկրաբանական ծառայությունը, ԼՂՀ Քաշաթաղի շրջանում երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի մասնագետներն իրականացրել են հանքայնացումը վերահսկող կարևորագույն երկրաբանական կառուցվածքների բացահայտման, հետազոտման և գնահատման աշխատանքներ, բացահայտվել են հանքայնացման հեռանկարային ստույգ տեղամասեր:

ԳԱԱ Ա. Նալբանդյանի անվան քիմիական ֆիզիկայի ինստիտուտը և Բելառուսի ԳԱ նոր նյութերի քիմիայի ինստիտուտը (տնօրեն՝ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Վ.Աղաբեկով) «Բիոքսիլ-1» ախտահանիչ միջոցի փորձնական արտադրության մշակում և կազմակերպում» նախագծի շրջանակներում համատեղ հետազոտել են մի շարք մետաղների ու համաձուլվածքների կոռոզիոն կայունությունը պինդ պերոքսոսուլֆատների լուծույթներում:

ՌԲԳԱ սննդի ինստիտուտի տնօրեն, ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ, ակադեմիկոս Վ. Թուտելյանն իր ղեկավարած ինստիտուտի հնարավորություններն օգտագործելով, մեծ աջակցություն է ցուցաբերում ՀՀ-ում սննդանյութեր արտադրող և դրանց պատրաստման տեխնոլոգիաները մշակող կազմակերպություններին:

ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Յու. Հարությունյանը (ՌԴ) 2011 թ. հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի «Սեփական և այլազգի միջավայրում հայերի համեմատական հետազոտության հիմնական ուղղությունները. ուսումնասիրության խնդիրներն ու հեռանկարները» նպատակային ծրագրի հետազոտական խմբի գիտական խորհրդատուն է: Նրա անմիջական մասնակցությամբ խումբը հայերի համեմատական հետազոտություններ է իրականացնում ՀՀ-ում, ՌԴ-ում, Իրանում և Լուս Անգելեսում:

ԳԱԱ արտասահմանյան անդամները հնարավորինս աջակցել են երիտասարդ մասնագետների պատրաստման և վերապատրաստման գործընթացին, նրանց ղեկավարությամբ պաշտպանվել են թեկնածուական ատենախոսություններ:

Արտասահմանյան անդամ Գ.Մարգարյանի (Մեծ Բրիտանիա) նախաձեռնությամբ անգլիական «Rinicom LTD» կազմակերպությունը սահմանել է երկամյա դրամական մրցանակ «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների» բնագավառում ԳԱԱ լավագույն երիտասարդ գիտնականի համար:

Արտասահմանյան անդամների հրավերով ԳԱԱ ինստիտուտների երիտասարդ աշխատակիցներն այցելել

են նրանց կազմակերպություններ՝ համատեղ գիտական հետազոտություններ կատարելու նպատակով: Այդ հետազոտությունների արդյունքն են միջազգային հեղինակավոր գիտական հանդեսներում տպագրված 25 հոդվածները:

Անդրադառնալով գիտական կադրերի խնդրին, ԳԱԱ նախագահը ընդգծեց համակարգը միջին տարիքի գիտնականներով համալրելու կարևորությունը, քանի որ այս խմբով են պայմանավորված և՛ բարձրակարգ գիտական նվաճումների ձեռքբերման, և՛ երիտասարդ կադրերին հմտություններ ուսանելու, և՛ հատկապես միջազգային դրամաշնորհային ծրագրեր ղեկավարելու գործընթացները:

Համակարգի բարձր որակավորման գիտական կադրերի պատրաստումը իրականացվում է ըստ ասպիրանտական գործող համակարգի:

Հաշվետու տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել՝ արտադրությունից կտրված 27, արտադրությունից չկտրված 21 երիտասարդ:

Տարեկգրին միջազգային գիտակրթական կենտրոնի մագիստրատուրայում սովորել է 1080 մագիստրանտ, որոնցից 52-ը՝ պետապատվերով:

Խոսելով գրադարանների մասին, զեկուցողը որպես կարևոր գործառնություն նշեց հայ հմաստիպ գրքի կայքէջի խմբագրման աշխատանքները: Հիմնարար գրադարանում ավարտվել է վաղ շրջանի (1801-1850 թթ. գրքերի 1331 ամուն, 173.153 էջ) թվայնացումն ու տեղադրումը համացանցում: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում հայագիտական բացառիկ արժեք ներկայացնող հրատարակությունների թվային շտեմարանների ստեղծմանը և համացանցում հասանելի դարձնելուն:

ԳԻՏԱՐԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ

Հաշվետու տարում պետական բյուջեից ընդհանուր աշխատավարձի ֆոնդը կազմել է 3693,6 միլիոն դրամ, որն ամբողջ ֆինանսավորման 73%-ն է: Համակարգի աշխատողների ամսական միջին աշխատավարձը մեկ մարդու հաշվով, առանց արտաբյուջետային միջոցների, կազմել է 76,5 հազար դրամ: Արտաբյուջետային ֆինանսների ծավալը հաշվետու տարում կազմել է տարեկան ֆինանսավորման 32%-ը: Սա լավ ցուցանիշ է անգամ զարգացած առաջատար երկրների համար: Այդ ծավալի հիմնական մաս են կազմում արտասահմանյան դրամաշնորհային ծրագրերը և պայմանագրային աշխատանքները:

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

2012 թվականին ևս սոցիալական հարցերը, հնարավորության սահմաններում, եղել են ԳԱԱ ուշադրության կենտրոնում: Համակարգի աշխատակիցների միջին աշխատավարձը պետական բյուջեից 76,5 հազար դրամ է: Հավելելով նաև արտաբյուջետային միջոցները՝ ունենում ենք մոտ 100 հազար դրամ աշխատավարձ: Ընդ որում, ոչ բոլոր աշխատակիցներն են օգտվում արտաբյուջետային միջոցներից: Այդ միջոցները հիմնականում գոյանում են դրամաշնորհներից և պայմանագրային աշխատանքներից, որոնց սակավաթիվ աշխատողներ են մասնակցում:

Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ ամբողջ համակարգում ամենացածրը հումանիտար ուղղվածության ինստիտուտների աշխատակիցների աշխատավարձն է: Պատճառն այն է, որ այդ ինստիտուտների արտաբյուջետն է շատ սակավ, և նրանք, որպես կանոն, չունեն միջազգային գիտակրթական ծրագրեր:

Սոցիալական բնույթի բազմակողմանի գործունեություն է ծավալել ակադեմիայի «Գիտության զարգացման» հիմնադրամը: Այս խողովակով համակարգի 13 կազմակերպությունների աշխատակիցները ստացել են 7.5 միլիոն դրամի նյութական օգնություն:

Նախորդ հաշվետու ժողովում բարձրացվեց համակարգի աշխատակիցներին «Սոցիալական փաթեթ» ծրագրում ընդգրկելու հարցը: ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը խոստացավ դրական լուծում տալ հարցին: Ներկաներին տեղեկացնեն, որ կառավարությունը կատարել է նախագահի առաջադրանքը, և ակադեմիայի 3200 աշխատակից ընդգրկվել են այդ ծրագրում:

Հարգելի՛ ներկաներ, պարզ է, որ համակարգի բոլոր կառույցների ձեռքբերումներին և բացթողումներին մեկ զեկուցման մեջ անդրադառնալ անհնար է:

Կարծում եմ՝ ակտիվ ու շահեկան գործնական քննարկում կծավալվի, և ձեր ելույթներում կնշեք ու կխոսեք հետախոս մեր առաջնահերթ անելիքների մասին, ինչը կնպաստի մեր գիտելիքահենք պետության զարգացմանը:

(ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանի հաշվետու զեկուցումը ուղեկցվում էր գծապատկերների և լուսապատկերների ցուցադրությամբ: Ձեկուցումը տպագրվում է մասնակի կրճատումներով):

ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐ ՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱԿԻ ՆԱԽԱՇԵՄԻՆ

Այս խորագրով գիտաժողովը կազմակերպել էր ՀՀ ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտը:

Գիտաժողովի մասնակիցներին ուղերձ էր հղել ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը, ուր մասնավորապես ասված էր.

«Գիտաժողովի հարգելի՛ մասնակիցներ,

Հայոց ցեղասպանության հարյուրամյակի նախաշեմին հրատապ խնդիր է մեր հետագա անելիքներին, մասնավորապես՝ աշխարհի տարբեր անկյուններում անցկացվելիք միջոցառումների օրակարգի մշակմանը, նաև եղած բացթողումներին անդրադառնալը, որոնց վերացումը մեզ հնարավորություն կտա, առավել համապարփակ ու խորքային մոտեցում ցուցաբերելով՝ հավուր պատշաճի կազմակերպել Հայոց ցեղասպանության հազարամյակին նվիրված բազմաբնույթ միջոցառումները և դրանց միջազգային հնչեղությունն առաջնությունը:

Հաջորդ տարի համայն մարդկությունը ոգեկոչելու է Առաջին աշխարհամարտի զոհերի հիշատակը և անդրադառնալու է մարդկությանը պատուհասած լայնամասշտաբ պատերազմի հետևանքներին ու դասերին: Ցավոք, այդ պատերազմի թողի տակ իրականացված զանգվածային սպանություններն ու ցեղասպանությունները, որպես այդպիսիք, մնացին անպատիժ, և

»5

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐԸ ՈՒՄԱԿԱՆ ՊՈԵԶԻԱՅՈՒՄ

Օսմանյան կայսրությունում 19-րդ դարավերջին իրականացված հայկական ջարդերն ու Մեծ եղեռնը լայն արձագանք են գտել ոչ միայն հայ, այլև օտար մտավորականների շրջանում: Դա հատկապես վերաբերում է ռուսական մշակույթի ներկայացուցիչներին, ովքեր դեռևս 20-րդ դարի առաջին տասնամյակներում՝ ողբերգական իրադարձությունների թարմ հետքերով, ինչպես նաև հետագայում՝ խորհրդային տարիներին, մի շարք բարձրարժեք երկեր են ստեղծել: Նրանց թվում են միջազգային լայն ճանաչում գտած այնպիսի ականավոր դեմքեր, ինչպիսիք են գրականության ասպարեզում Նոբելյան մրցանակակիր Իվան Բունինը, հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ Վալերի Բրյուսովը և աշխարհահռչակ կինոբեմադրիչ Անդրեյ Տարկովսկու հայրը՝ տաղանդաշատ բանաստեղծ Արսենի Տարկովսկին:

Ստորև ներկայացնում ենք հայոց կոտորածներին նվիրված նրանց բանաստեղծությունները՝ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Արարատ Աղասյանի թարգմանությամբ:

ИВАН БУНИН

СТАМБУЛ

Облезлые худые кобели
С печальными, молящими глазами —
Потомки тех, что из степей пришли
За пыльными скрипучими возами.

Был победитель славен и богат,
И затопил он шумною ордою
Твои дворцы, твои сады, Царьград,
И предался, как сытый лев, покою.

Но дни летят, летят быстрее птиц!
И вот уже в Скутари на погосте
Чернеет лес, и тысячи гробниц
Белеют в кипарисах, точно кости.

И прах веков упал на прах святынь.
На славный город, ныне полудикий,
И вой собак звучит тоской пустынь
Под византийской ветхой базиликой.

И пуст Сераль, и смолк его фонтан,
И высохли столетние деревья...
Стамбул, Стамбул! Последний
мертвый стан
Последнего великого кочевья!

ԻՎԱՆ ԲՈՒՆԻՆ

ՍՏԱՄԲՈՒԼ

Լդար շները՝ ճեղ, մազաթափված,
Որոնց հայացքը խեղճ է ու տխուր,
Ժառանգն են շների՝ տափից եկած
Սայլերի հետ՝ ճռան և փոշեկուր:

Հաղթողը մեծափառ էր, ընչաշատ,
Նա ողողեց հորդաներով վայրագ
Պոլսո տներն ու այգիներն առատ
Եվ մրափեց առյուծի պես ցիազ:
Սակայն օրեր անցան, անցան դարեր,
Եվ Սկյուտարի գերեզմանում հիմա
Նոճերի տակ անթիվ շիրմաքարեր

Ճերմականում են ոսկրերի նման:

Եվ թոզ դարձան աճյունը սրբազան,
Քաղաքը շեն, արդ՝ կիսավայրենի,
Ու շների կլանչն է թախծածայն
Հնչում մատուռներում հնամենի:

Մնջեց հարեմը, լուռ է շատրվանը,
Երաշտացան ծառերը դարավոր...
Ստամբուլ, Ստամբուլ, վերջին
մեռած կայանը
Վերջին քոչի՝ ահեղ ու զորավոր:

1905

ВАЛЕРИЙ БРЮСОВ

К АРМЕНИИ

В тот год, когда господь сурово
Над нами длань отяготил,
Я, в жажде сумрачного крова,
Скрываясь от лица дневного,
Бежал к бесстрастию могил.

Я думал: божескую гневность
Избуду я в святой тиши:
Смирит тоску седая древность,
Тысячелетних строф напевность
Излечит недуги души.

Но там, где я искал гробницы,
Я целый мир живой обрел.
Запели, в сретенье денницы,
Давно истлевшие цевницы,
И смерти луг — в цветах расцвел.

Не мертвым голосом былины,
Живым приветствием любви
Окрестно дрогнули долины,
И древний мир, как зов единый,
Мне грянул грозное: Живи!

Сквозь разделяющие годы
Услышал я ту песнь веков,

Во славу благостной природы,
Любви, познания и свободы,
Песнь, цепь ломающих, рабов.

Армения! Твой древний голос —
Как свежий ветер в летний зной!
Как бодро он взвивает волос,
И, как дождем омытый колос,
Я выпрямляюсь под грозой!

ՎԱԼԵՐԻ ԲՐՅՈՒՍՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Այնժամ, երբ Տերը երկնակալ
Խարազանում էր մեզ ցասկոտ,
Ես ցանկացա մեկուսանալ,
Խավար խցում առանձնանալ,
Փախչել լուռ շիրիմների մոտ:

Կարծում էի, որ այդ աղետից
Ես կփրկվեմ անտարակույս,
Որ մեղեդին հիմ տաղերի
Ինձ կազատի իմ ցավերից,
Կդարմանի ախտը հոգուս:

Բայց շիրմաթաղ սրբատեղին
Մի կենդանի աշխարհ բացեց:
Վաղուց լալկած շվիների
Երգը լսվեց լուսադեմին,
Ու մահվան չոր մարգը ծաղկեց:

Ոչ թե լեզվով մեռելածին,
Այլ ողջույնով ջերմ, սիրալիր,
Հովիտները երերացին,
Եվ անցյալի բամբ, առածիգ
Կոչը հնչեց. «Ապրիր, ապրիր»:

Ժամանակի, տարածության
Խորքից էր երգը դարերի
Գալիս՝ ի փառս բնության,
Սիրո, մտքի, ազատության՝
Երգն ընդվզող գերիների:

Օ՛, Հայաստան, բարբառը քո
Թարմ հով է ամառվա տապին:
Այնքա՛ն առույգ է ու հորդոր,
Որ ես, հասկի պես ցողաթոր,
Ընդդիմանում եմ ամպրոպին:

ԱՐՏԵՆԻՆ ԲՐՅՈՒՍՈՎ

КОМИТАС

Ничего душа не хочет
И, не открывая глаз,
В небо смотрит и бормочет,
Как безумный Комитас.
Медленно идут светила
По спирали в вышине,

Будто их заговорила
Сила, спящая во мне.

Вся в крови моя рубаха,
Потому что и меня
Обдувает ветром страха
Стародавняя резня.

И опять Айя-Софии
Камень ходит подо мной
И земля ступни босые
Обжигает мне золой.

Лазарь вышел из гробницы,
А ему и дела нет,
Что летит в его глазницы
Белый яблоневый цвет.

До утра в гортани воздух
Шелушится, как слюда,
И стоит в багровых звездах
Кривда Страшного суда.

ԱՐՏԵՆԻ ՏԱՐԿՈՎՍԿԻ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Հոգիս ոչինչ չի պահանջում՝
Փակ աչքերը երկինք հառած
Մրմնջում է ու բարբառում
Կոմիտասի պես ցնորված:

Լուսատուներն են դանդաղ
Երկնքի մեջ գալարվում,
Կարծես հոգուս քնաշաղ
Ուժերին են ենթարկվում:

Արյունով է թաթախված
Իմ շապիկը, քանզի ինձ
Կոտորածները անցած
Ահաբարում են նորից:

Սուրբ Սոֆիայի քարերն են
Երերում ոտքերիս տակ,
Եվ իմ մերկ ոտնաթաթերն է
Հրկիզում անթեղը տաք:

Ղազարոսը գերեզմանից
Ելավ՝ աչքը չթարթեց,
Երբ քարայրի մութ խավարից
Լույսի ծովում հայտնվեց:

Օղը փխուր փայլարի պես
Խեղդում է ինձ անդադար,
Եվ շիկնել են աստղերը վես
Ահեղ դատից անարդար:

ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐ ՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱԿԻ ՆԱԽԱՇԵՄԻՆ

➤4 հենց այստեղ պետք է փնտրենք նոր ու ծավալներով առավել ահարկու երկրորդ աշխարհամարտի և Հոլոքոստի սարսափների ակունքներն ու ծագումնաբանությունը:

Յեղասպանություն վերապրած հայ ժողովուրդը, ի հեծուկս աշխարհի երեսից իրեն ջնջել ցանկացող ոճրագործների ու նրանց գործը շարունակողների, կարողացավ ոտքի կանգնել, կերտել իր պետականությունը, ստեղծել ամուր ու հուսալի ազգային կառույցներ սփյուռքում:

...Մեծ եղեռնի հարյուրամյակը սոսկ տարեկից չէ. միջոցառումների և ոգեկոչման արարողությունների անցկացումը մեզ հնարավորություն է կտա ամբողջ աշխարհին ի ցույց դնել մեր միասնականությունն ու հաստատականությունը՝ ցեղասպանության հետևանքների վերացման հարցում ոչ միայն չընկրկելու, այլև հաջորդ սերունդներին պայքարի ու մաքառման նոր եղանակներ փոխանցելու առումով:

... Այս գիտաժողովի արդյունքում ի մի բերված առաջարկություններն ու նկատառումներն անպայմանորեն հաշվի են առնվելու Հայոց ցեղասպանության հարյուրերորդ տարեկից միջոցառումները համակարգող պետական հանձնաժողովի աշխատանքների ընթացքում, ուստի մեր հորդորն է՝ հնարավորինս բաց և անկաշկանդ քննարկումներ իրականացնել հետագա անելիքների ճշգրտման ու ռազմավարության որոշեգրման առումներով:

Գիտաժողովի մասնակիցներին մաղթում եմ արդյունավետ աշխատանք»:

Գիտաժողովի մասնակիցներին ողջույնի ուղերձ էր հղել նաև Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն հայոց կաթողիկոսը:

ՀՀ ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի տնօրեն Հայկ Դեմոյանը նշեց, որ ներկա գիտաժողովի շնորհիվ մեկ հստակ խնդիր պետք է լուծվի՝ միջազգային հանրությանը ցույց տալ հայ ժողովրդի պայքարի ոգին. «Ամբողջ աշխարհն այդ միջոցառումների շնորհիվ պետք է հասկանա, որ հարյուրամյակը պայքարի ավարտն է: Թող հույս չունենա, որ 2015 թ. հայ ժողովրդի պայքարը կավարտվի: Հարյուրամյակին նվիրված միջոցառումներով մենք պետք է ցույց տանք, որ պայքարելու ենք մինչև վերջ, և վստահ եմ, որ մենք դա կանենք»:

«Հայոց ցեղասպանության հարյուրամյա տարեկիցը պայքարի ավարտը չէ, ամեն ինչ սկսվելու է հենց այդտեղից», վստահեցնում է Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի տնօրեն Հայկ Դեմոյանը «Հայոց ցեղասպանություն. մարտահրավերներ հարյուրամյակի նախաշեմին» վերնագրով երեկ երևանի «Անի Պլազա» հյուրանոցում սկսված միջազգային երկօրյա գիտաժողովի ժամանակ:

Գերմանիայի Բոխում համալսարանի դասախոս, նույն համալսարանին կից Սփյուռքի և ցեղասպանության ինստիտուտի տնօրեն,

դոկտոր Միհրան Դաբաղի գնահատմամբ՝ այժմ պետք է կենտրոնանալ ոչ թե ընդհանրական մոտեցմամբ Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, միջազգայնացման, այլ՝ մանրամասն ուսումնասիրություններով համաձայնեցնել հիշողության ամրագրման համար:

Նա մտահոգված է, որ 2014-ին եվրոպայում ստեղծվելիք Առաջին աշխարհամարտի «Հիշողության թանգարանում» անտեսված է Հայոց ցեղասպանությունը, և հիմնական շեշտը դրվելու է 1917-ի Ռուսաստանի հեղափոխության հետևանքների վրա:

Գերմանացի ցեղասպանագետ Թեսսա Հոֆմանն էլ հանդգնած է, որ Հայաստանը պետք է վավերացնի Հռոմի ստատուսը, որպեսզի Հայոց ցեղասպանության հարցը բարձրացնի միջազգային դատարաններում:

«Հայաստանի Հանրապետության խնդիրն է Հայոց ցեղասպանության իրականության հաստատման հարցով դիմել միջազգային դատական աստիճաններ: Եվ եթե ցեղասպանության իսկական իրականացմանը կենսաբանորեն արդեն չկան, հարցը վերաբերում է նրանց իրավահաջորդներին և թուրքական պետականությանը, և այդ դեպքում հնարավոր է, որ ընդունվի փաստացի հետադարձ ուժ ունեցող վճիռ: Իմ կարծիքով, երբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը մերժեց Հռոմի ստատուսի հաստատումը, փակուղային դարձրեց միջազգային դատարան դիմելու գործընթացը: Թուրքիայի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը կախված է ոչ միայն քաղաքական, այլ նաև դատական գործընթացների հետ»:

«Կալիֆոռնիա կուրիեր» թերթի գլխավոր խմբագիր Հարոլդ Սասունյանի մեկնաբանությամբ՝ Թուրքիան, նկատի ունենալով, որ հայերը մեծ պատրաստություն են տեսնում 100-ամյա տարեկիցին ընդառաջ, որոշակի գործընթացներ կկազմակերպի մինչև ապրիլի 24-25-ը, որպեսզի միջազգային հանրության աչքի առաջ ազդեցություն ունենա: «Թուրքերը կհայտարարեն, որ սփյուռքում ապրող հայերը կարող են վերադառնալ և վերահաստատվել իրենց նախնիների տանը և ստանալ թուրքական քաղաքացիություն: Դա պետք է անընդունելի լինի հայության համար, որովհետև մենք չենք ուզում թուրքական կառավարության լծի տակ ապրել, և մեր զավակները ծառայեն թուրքական բանակում: Վստահ եմ, որ թուրքական այս նախաձեռնությունը կարող է ապակողմնորոշել միջազգային հանրությանը, ցույց տալու, թե իբր թուրքական շրջանակները բարյացակամ են հայերի հանդեպ և ավելի հանդուրժողական: Սակայն մեր հասարակությունը պետք է հասկանա, որ այս ամենը խաբեբայական քայլեր են:

Մենք պետք է շահամիտ լինենք ու միասնական և խորհրդակցենք՝ պետությունն ու սփյուռքը, կուսակցությունները, որպեսզի միասնական դիրք ունենանք: Ժամանակը եկել է, որ պահանջենք արդարություն, որը պետք է ներառի բոլոր այլ պահանջները՝ անձնականից մինչև նյութական և հողային: Հատուցման պահանջ ասելով մենք միայն դա պետք է նկատի ունենանք»:

Նվիրվում է հայոց մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին

Բուլղոնովին վերջերս լույս է տեսել «Սև գիրք» խորագրով սովորածավալ ժողովածուի (2011թ.) ռուսերեն տարբերակը (2012թ.): «Черная книга»-ն իր մեջ ամփոփում է նշանավոր օտարերկրացիների գնահատականները՝ տրված թուրքական ոճիրներին և հայոց ցեղասպանությանը: Գիրքը հրատարակության է պատրաստել «Հայագիտակ» հրատարակչության տնօրեն Ալբերտ Իսոյանը. մեկենասն է ՀՀ վարչապետ Տիգրան Սարգսյանը:

Մոտենում է հայոց ցեղասպանության 100-ամյակը և այս գիրքը, որը մոտ ապագայում ունենալու է թուրքերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն ու գերմաներեն տարբերակները, հզոր ահազանգ է դեռ այսօր էլ խիստ անհանգիստ աշխարհի պետություններին ու ազգերին՝ երբեք ոճիր չգործել ուրիշ ազգի նկատմամբ. այն թաքցնել չի լինի, միշտ էլ կա ահեղ դատաստանի ժամը: Բացի այդ, ներկայիս թուրքական կառավարությունը չի ընդունում Արդուլ Համիդի 1894-96 թթ. կազմակերպած 300.000 անմեղ հայերի կոտորածը, ջանադրաբար ժխտում է նաև 1915-ից սկսած և մինչև 1923-ը տևած հայերի ցեղասպանությունը: Ի պատասխան դրան՝ հարևան Ադրբեյ-

րը: Նրանց թվում կան լուսավոր այլ դեմքեր նաև ոչ քրիստոնյա աշխարհից՝ արաբներ, պարսիկներ, քրդեր:

Ցեղասպանության դատապարտումները տարաբնույթ են՝ զգացմունքային-բանաստեղծական, քաղաքական, դիվանագիտական, պատմական-ժամանակագրական: Նորբյան մրցանակի դափնեկիր Անատոլ Ֆրանսը 1916 թվականին դառնում է «Ֆրանսիա-Հայաստան» ընկերության հիմնադիր անդամներից ու նախագահներից մեկը և թուրքական ոճիրը մերկացնող իր բողոքի մեջ հավաստում է, թե «հանրային կարծիքը մեծ ուժ է» ու հիշեցնում մեր թվարկության երկրորդ դարի հռոմեական կայսր Մարկոս Ավրելիոսին, որը Հռոմի Կապիտոլի բարձունքից դատապարտում էր բարբարոսներին: Դարեր անց՝ ավելի քաղաքակիրթ ժամանակներում, երիտթուրքերի բարբարոսությունն անցնում է բոլոր սահմանները. նրանք մտածված ու ծրագրավորված բնաջնջում են հնագույն քաղաքակրթություններից մեկը կրող ժողովրդին՝ հայերին:

Ֆրանսիացի նշանավոր լեզվաբան Անտուան Մեյեն շատ տրամաբանական ու իմաստուն ձևով է ներկայացրել հայկական ցեղասպանության պատճառը. «Ուստի երբ

ՉՈՐԵՂ ՎԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆ ԳԻՐԲ

ջանն էլ կազմակերպեց նոր եղեռն: Սա նշանակում է, որ Թուրքիայի ու Ադրբեյջանի կառավարությունները ոչ միայն չեն ընդունում իրենց հանցանքը, այլև հայերի նկատմամբ պատրաստ են իրագործելու նոր հանցանքներ:

Դեռևս 1855-ին Փարիզում լույս տեսած «Ճանապարհորդություն դեպի Սիւս» աշխատության մեջ ֆրանսիացի նշանավոր հայագետ Վիկտոր Լանգլուան Ֆրանսիայի կայսր Նապոլեոն Երրորդին ուղղված ուղերձում ահազանգում է Կիլիկյան Հայաստանի պատմական հուշարձանների թուրքերի կողմից բարբարոսաբար ոչնչացման փաստը՝ ակնկալելով քրիստոնյա եվրոպայի արգելափակող վերաբերմունքը դրա նկատմամբ: Այս ահազանգերն այնքան անտեսվեցին, որ վերաճեցին զարհուրելի ցեղասպանության: «Черная книга»-ն ներկայացնում է այն արձագանքները, որ ունեցան հայերի կոտորածներն արտերկրում ու 1915-ի հայերի ցեղասպանությանը ամենատարբեր ազգերի ներկայացուցիչների կարծիքները ու փաստում նրանց տված գնահատականների արդիականությունը: Հայերի համար արդար դատաստանի մշտական պահանջի առումով այդ դատապարտումները պերճախոս վկայություններ են: Դրանց հեղինակները տարբեր երկրների պետական առաջին դեմքեր են, ինչպես ԱՄՆ-ի նախագահ Վուդրո Վիլսոնը, Անգլիայի պրեմիեր մինիստր Ուիլսոնը, Զերչլիլը, Խորհրդային Միության առաջին դեմք Իոսիֆ Ստալինը, Հարավսլավիայի առաջնորդ Իոսիֆ Բրոզ Տիտոն: Նրանց թվում են տարբեր ազգերի նշանավոր գրողներ՝ Ֆեոդոր Դոստոևսկին, Լև Տոլստոյը, Մարկ Տվենը, Անատոլ Ֆրանսը, Էմիլ Զերկարը, Ֆրանց Կերֆեյլը, Իլյա Էրենբուրգը, Յան Ռայնիսը, Պեյո Յավորովը, Լուի Քրադոկը, Էռնեստ Հեմինգուեյը: Գրքում առկա են նշանավոր գիտնականների Ֆրիտյոֆ Նանսենի, Վլադիմիր Սոլովյովի, Յոզեֆ Մարկվարտի, Անտուան Մեյենի, հայտնի դիվանագետների, ականատեսների կարծիքները: Դրանք շատ-շատ են: «Սև գիրքը» ունենալու է նաև երկրորդ հատորը, որովհետև 1991-ից «Հայագիտակի» քարտարանում հավաքված ցեղասպանությանը վերաբերող նյութերը դեռ ենթարկում են նոր հատորներ: Այսպես, օրինակ, «Սև գրքում» չկան, սակայն քարտարանում, անշուշտ, կան ֆրանսիացի նշանավոր հայագետ Ֆրեդերիկ Մակլերի «Հայաստանի շուրջը» գրքի և այլ գրքերում մեծ տեղ գտած 1915 թվականի ցեղասպանությունը դատապարտող նյութերը:

Հայերի ցեղասպանությունը դատապարտող բողոքի ձայն են բարձրացրել Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Անգլիայի, Ռուսաստանի, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների, Բելգիայի, Իռլանդիայի, Նորվեգիայի, Դանիայի, Ավստրիայի, Լեհաստանի, Բուլղարիայի, Հարավսլավիայի, Լատվիայի առաջադեմ մտածողնե-

հայերը հետզհետե հարստացել են իրենց գործունեության շնորհիվ, կրթություն են ստացել և զարգացրել իրենց սեփական մշակույթը, գիտակցել իրենց ազգությունը, ապա այն ժամանակ միշտ էլ ավելի ու ավելի սուր կերպով է դրվել Հայկական հարցը Թուրքիայում»:

Ուշագրավ է, որ հայերի ցեղասպանությունը ժամանակին դատապարտել են այնպիսի պետական նշանավոր գործիչներ, ինչպիսիք են Իոսիֆ Ստալինն ու Ուինստոն Չերչիլը, որոնք հետագայում ելնելով իրենց պետական շահերից, տապալել են հայկական հարցի արդար լուծումը: 1917թ. դեկտեմբերի 31-ի «Պրավդա» պաշտոնաթերթում Ստալինը գրում է. «Հայերի ջարդերն ու կոտորած մի կողմից, բոլոր երկրների դիվանագետների փառիսեցիական «պաշտպանություն», որպես նոր կոտորածի քողարկում, մյուս կողմից, դրա հետևանքով արյունաշաղախ, խաբված ու ստրկացված Հայաստան, - ու՞մ ծանոթ չեն «Քաղաքակիրթ» տերությունների դիվանագիտական «հերոսությունների» այդ սովորական պատկերը»: Ընդամենը մի քանի տարի հետո Ի.Ստալինը դարձավ Հայաստանը նոր փորձությունների ենթարկողներից մեկը՝ մոռանալով իր բնութագրականները:

«Սև գրքում» զետեղված նյութերում քիչ տեղ չեն զբաղեցնում նաև այլազգի նշանավոր կանանց՝ հայոց ցեղասպանությունը պատկերող բնութագրականները:

Օտար ականատեսները վկայում են եղեռնի հետևանքով բազմաազգար թափառական սովալլուկ երեխաների առկայությունը Հայաստանի լեռներում ու հովիտներում, նկարագրում Միջագետք ու անապատ քվածների մահվան կայանատեղիները: Արաբ իրավաբան, հրապարակախոս Ֆայեզ էլ Ղոսեյը վկայում է հայ երեխաների բարոյական անբիծ էությունը, ազգային ու ընտանեկան սրբություններին հավատարիմ լինելը: Դեպի Դեյր էլ Ջորի անապատ քվածներից երբեմն քրդերը ջոկում էին գեղեցիկ աղջնակների և զնում նրանց, բայց վերջիններս գերադասում էին մահը ընտանիքի հետ, քան թե միայնակ փրկությունը:

Գրքի բովանդակությունը այնքան տպավորիչ ու փաստահարուստ է, որ լիովին իրավական ուժ է ստանում հայոց ցեղասպանության դատապարտման և իրավացի լուծում ստանալու խնդրում: Գիրքը հուշում է, որ նման ոճիրները երբեք չեն մոռացվում ոչ միայն մորթված ազգի վերապրածների զավակների, թոռների, ժոռների հիշողության մեջ, այլև զսպաշափիկ են հազցնում ոճրագործներին՝ նոր ցեղասպանություններ չկատարելու: «Սև գիրքը» պատգամ է բոլոր ժամանակների համար. այն վերժամանակյա պահանջ է ուղղված համայն մարդկությանը:

**ՍԵՆԻՏԱ ԴՈՒՈՒՍԱՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ**

Տակավին 1955 թվականից՝ ավելի քան 55 տարիների ընթացքում իմ հետևողական պրպտումներով ինչպես Հայաստանի տարբեր շրջաններում, նույնպես և Ափյուռքում՝ Սիրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Հունաստան, Ֆրանսիա, Կանադա, ԱՄՆ և Թուրքիա, կատարած անձնական կամ գիտաժողովային կարճատև ուղևորություններիս ընթացքում մշտապես որոնել, հայտնաբերել եմ Հայոց ցեղասպանությունից վերապրող ականատեսների ավագ, միջին և կրտսեր սերունդների ներկայացուցիչներին, մոտիկից ծանոթացել նրանց հետ, թափանցել նրանց հոգու խորխորատները։ Ականատես-վկաները գերազանցապես ավագ սերնդի ներկայացուցիչներն են. ավագագույն վերապրողը ծնվել է 19-րդ դարում՝ Մարիցա Փափագյան (ծնվ. 1874 թ., Սամսուն)։

Ականատես-վկա վերապրողների պատմած հարյուրավոր վկայությունները հնարավորություն են տալիս գիտական վերլուծության ենթարկել նաև այդ կարգի նյութերի ժանրային և տիպաբանական առանձնահատկությունները։

Խնդրո առարկա հուշերը, ենթարկելով քանակական

Իսկ ականատես վերապրող Աշոտ Օհանյանը (ծնվ. 1905 թ., Բուրսա, Մեծ Նոր Գյուղ) նույնիսկ հիշում է, թե ինչպես քեմալականները մուտք գործեցին Իզմիր. «...1922 թվին, երբ հույն կառավարությունը Իզմիրի պատերազմը կորսնցուց, քեմալական զորքերը մտան Իզմիր, երգելով.

«Իզմիրի լեռներում
Ծաղիկներն են բացվում,
Անաստված հույնի զինվորը
Քամու պես է փախչում»։

Եղ երգելով սկսան Իզմիրը թալանել...» [Վկ. 212, էջ 410]։

Սաթենիկ Գույումջյանը (ծնվ. 1902 թ., Կոնիա) իր վկայության վերջում նկարագրում է այդ իրարանցումը. «...Բայց երբ Քեմալը եկավ, մեր որբանոցն ալ ցրվեցավ... Քեմալը եկավ նե հայերուն, հույներուն, բոլոր քրիստոնյաներուն ծովը թափեց, Իզմիրը կրակի տվին։ Կրակը կուտեր մարդկանց, չղջուխները խուճախի մեջ գետինները մետված վրաները կկոխկրտեին, խուճախի չղջուխները ծովը կմետեին, ծովին վրա անոնք սալլամիշ

Նվիրվում է Չմյուռնիայի աղետի 90-ամյա տարելիցին

ու որակական մանրակրկիտ վերլուծության՝ պարզվել է, որ, ինչպես առանց հիշողության մարդ չկա, նույնպես և առանց հիշողության չկա ժողովուրդ, քանի որ հիշողությունը մարդու կամ ժողովրդի ապրած տարիների կյանքն է, նրա անցյալը, նրա պատմությունը։ Նույնաման պատմական հիշողություն ունեն նաև հրեաները, հույները, զնչուները և այլ տուժված ժողովուրդներ [Porter, Jack Nusan, ed. *Genocide and Human Rights. A Global Anthology*. Lanham, New York, London, 1982]։ Իսկ որևէ ժողովուրդ, տվյալ դեպքում թուրք ժողովուրդը, եթե չի պահպանել իր պատմական հիշողությունը, ուրեմն նա չի ապրել և չի զգացել այդ բոլոր տառապանքները։

1915-1923 թթ. Հայոց ցեղասպանությունից վերապրած ականատես-վկաները, որոնք այլևս չկան, իմ գրառումների ընթացքում ամենայն մանրամասնությամբ հիշում էին ոչ միայն քսաներորդ դարում իրագործված առաջին ցեղասպանության պատմաբանական համագամանքները, ընդհուպ մինչև Չմյուռնիայի աղետը, այլև՝ այնտեղ բնակվող հայության երբեմնի ինքնաբավ կենսապայմանները։

Ականատես-վկա Սաթենիկ Գույումջյանը (ծնվ. 1902 թ., Կոնիա) վերհիշել է. «...1915-ի Մեծ ջարդին ժամանակ իմ ծնողը նահատակված ըլլալուն, 1918-են մինչև 1922 թիվը ես եղած եմ Իզմիրի հայկական որբանոցը։ Հոն հայ որբուհիները ինձի գորգ գործել սորվեցուցին, անոնց հետ կաշխատեի, անոնց հետ տխուր երգեր կերգեինք և միասին հեն կուլայիք, հեն կգործեինք...։ ...Որբանոցում հայերը կհիշեին, որ անցյալում երբ խրիմյան Հայրիկը Իզմիր եկած էր և տեսած, որ հայերը բավական լավ վիճակի են, քանի որ ոսկիի շուկան և ուրիշ շատ բաներ հայերուն ձեռքն էր, ան քարոզ կարդացած էր և ըսած. «Սիրելի՛ հայրենակիցներ, դուք Թուրքիայի հողին վրա կապրիք, անոր համար ալ միշտ պետք է ուշադիր ըլլաք, որ ձեր հավատքը և լեզուն պահեք, ձեր ունեցած-չունեցածը պահեք, որ ուրիշները չտիրանան։ Անոր համար ինձնե ձեզ խրատ մարուլի պես մի բացվիք, այլ՝ կողա՜մբի պես գոցվեցեք։ Այսինքն ամեն ունեցած-չունեցած հարստությունիդ՝ մի ցուցնեք թուրքերուն»։

Իսկ ականատես-վկա վերապրող Մուշեղ Հակոբյանը (ծնվ. 1890 թ., Նիկոմեդիա, Արմաշ) ներկայացրել է այդ քաղաքական իրադարձության մանրամասները. «...Հետո հույնի-թուրքի կռիվը սկսավ։ Հույները կառավարական զինվորներով եկան Իզմիրի վրայով, Բուրսայի վրայով հարձակվեցան, առաջ անցան։ Հույներուն հետ հայ կամավորներ ալ կային Թորգոմ փաշայի ղեկավարությամբ։ Քեմալը մտավ Իզմիր, ահագին հույն, հայ կոտորվեցին։

Ականատես-վկա Սարգիս Եթարյանը (ծնվ. 1907 թ., Աֆիոն-Գարահիսար) ևս հաստատում է այդ փաստը. «...Իզմիրի աղետը 1922-ին եղավ։ Քեմալականները Անատոլիայից Իզմիր եկան, խուժանը լցվեց քաղաքը։ Առաջ Հայնոցը՝ Հայ թաղը [կրակի տվին]... » [Վկ. 196, էջ 393]։

կըլլային...» [Վկ. 191, էջ 386]։

Իսկ ականատես-վկա Ավետիս Նորիկյանը (ծնվ. 1909 թ., Բուրսա, Ենիջե գյուղ) բացահայտում է մեծ տերությունների խարդախ քաղաքականությունը և հայության դժվարին կացությունը. «...Հետո, երբ թուրք-հունական պատերազմը սկսավ, մեր Ենիջե գյուղը ճակատամարտի մեջտեղը մնաց։ Հույները Իզմիրին տիրացել էին, թուրքերը պաշարված էին, բայց մեծ տերությունները օգնեցին թուրքերուն, և հույները պարտվեցին...» [Վկ. 215, էջ 414]։

Թուրք զինվորները սաստիկ դաժանությամբ են վարվել հայ և հույն քրիստոնյա բնակչության հետ։ Այդ սահմնելեցուցիչ տեսարաններն է վերհիշել ականատես-վկա Սմբյուլ Բերբերյանը (ծնվ. 1909 թ., Աֆիոն-Գարահիսար). «...Հետո ուրիշ թուրք զինվորներ եկան, մեզ գտան։ Բոլորիս կանգնեցրին, երկու մարդու առանձնացրին մեզմից, պառկեցուցին գետնին, սկսան անոնց կաշիները քերթել և խնդալով ըսել. «Կո՛ւ վ ենք մորթում»։ Մարդոց կաշին դժվարությամբ հանեցին։ Եղ խեղճ մարդիկ ողջ-ողջ կտանջվեին, էղ ի՛նչ ձայն էր, ի՛նչ բորջըղուք. մարդիկ բանգը՛ր-բանգը՛ր կբռնային։

Բացի հայ կանանցից ու մանուկներից, թուրքերն անխնա կրակի մեջ են շարտել նաև հայերեն գրքեր ու ձեռագիր մատյաններ։ Ինչպես վկայել է ականատես վերապրող Սինան Սինանյանը (ծնվ. 1912 թ., Եսքիշեհիր, Մուրադչայ գյուղ). «...Եկեղեցու գավիթում թուրքերը լցրել էին հայկական գրքերը, որ այրեն...» [Վկ. 210, էջ 408]։

Արփիմե Բարթիկյանը (ծնվ. 1903 թ., Աֆիոն-Գարահիսար) նույնպես ականատես է եղել այդ իրադարձության-

ըր. «...Մեյ մըն ալ սկսավ քեմալականների շարժումը։ Իզմիրը կրակի տվին։ Առաջին կրակը Հայնոցը տվին։ Ս. Ստեփանոս եկեղեցին այրեցին։ Քանի որ բոլոր հայերը այդ եկեղեցին մտած էին, որ պաշտպանվեն։ Վերջը հայերս փախանք, զնացինք ծովեզերք։ Ծովին վրա լի՛քը նավակներ էին, բայց թուրքերը նախօրոք բոլոր նավակները ծակել էին, որ ջուրը լցվի, ու հայերը չկրնան ազատվիլ։ Նավակ էին մտնում խեղճ հայերը, քիչ մը կլողար նավակը, վերջը լը՛կ-լը՛կ, ջուրը կլեցվեր մեջը։ Բոլորը ծովի մեջ շուռ կուգային, ծովի վրա լի՛քը ուռած մարմիններ էին։ Մեզի տարան Բալջուվա։ Ծովուն եզերքը փայտե բարաքներ կային, հոն լեցուցին։ Սկսան մեզի աչքե անցնել։ Սիրուն աղջիկներուն բռնում, քաշում, քաշքշում, տանում էին։ Ես մանր-մունր պզտիկ աղջիկ էի, փեշերուն տակը պահվտեցա։ Մեր Մարիին երեսը մուր քսած էին ու մազերը խուզել էին. այլանդակ տեսք մը առած էր, նայեցին, չհավնեցան. - Եարամազ (անպետք - թուրք.), - ըսեցին, ձգեցին, այսինքն գործի չի գար, ոչ մեկին պետք չէ։ Անդին կլավեին թուրքերուն ծայները, որ դանակները սրում էին, որ մեզի մորթեն։ Հայ աղջիկ մը տեսավ, որ հերթը իրեն պիտի գա, ինքզինքը պատուհանեն վար մետեց, բայց չմեռավ. վարը ուրիշ զինվորներ կան եղեր ադին, տարին։ Քանի մը օրեն ետքը բերին արդեն անճանաչելի վիճակի մեջ...։

Այդ ողբերգական իրադարձություններին համահունչ հյուսվել է նաև ժողովրդական թախծոտ երգը.

«...Անկե փախանք Հունաստան,
Շատ շատերն ալ՝ Ֆրանսա,
Մեկալները՝ Եգիպտոս.

Սապես ցրվանք ամե՛ն կողմ» [Վկ. 564, էջ 606]։

Օսմանյան կայսրությունից բռնի արտաքսված ականատես-վկաները ոչ միայն պատմել են իրենց տեսածն ու զգացածը, այլև հանգել են որոշակի քաղաքական եզրակացությունների։ Այսպես, այնթապցի Պարզև Մակարյանը (ծնվ. 1915 թ.) ամփոփել է իր խոսքը. «...Մեծ տերությունները հայերուն խաբեցին Կիլիկիան թուրքին տվին. Ձեյթունը, Աղանան, Սիսը, Մարաշը, Քիլիսը, Այնթապը, Ուրֆան, Կամուրջը և այլ քաղաքներ ամբողջապես հայաթափվեցան։ Մեզի ստիպեցին, որ Կիլիկիայեն դուրս ելլանք։ Մենք ստիպված մեր հայրենիքը լքեցինք։

1922 թ. ալ Իզմիրի աղետը սարքեցին. հայերն ու հույները կրակներուն մեջեն փախան, ծովը մետվեցան. ով կրցավ ինքզինքն ազատել՝ ուրիշ երկիր անցավ։ Այսպիսով, Թուրքիան «մաքրեցին» քրիստոնյաներեն։ Թուրքիան մնաց թուրքերուն, Արևմտյան Հայաստանն ու Կիլիկիան ալ հետը» [Վկ. 272, էջ 470]։

Ի լրումն այդ բոլորի, 1923 թ. Լոզանի պայմանագրով դաշնակից տերությունները ճանաչեցին Մուստաֆա Բեմալի Անկարայի կառավարությունը և նրա իրավունքը Արևելյան Թրակիայի, Իզմիրի, Կիլիկիայի նկատմամբ, ինչպես նաև՝ բոլոր այն տարածքների նկատմամբ, որոնք Սևրի հաշտության պայմանագրով անցել էին Հայաստանին։ Բացի այդ, նրանք ճանաչեցին Թուրքիայի նոր սահմանները, որոնք ընդգրկում էին նաև Արևելյան Հայաստանի նախկին շրջանները՝ Կարսը, Արդահանը, Սուրմալուն (Իգդիր)։ Դա Թուրքիայի հաղթանակն էր, իսկ Պատմական Հայաստանի մի փոքրիկ մասը՝ 1/10-ը, շարունակեց գոյություն ունենալ որպես Հայաստանի Առաջին (1918-1920 թթ.), Խորհրդային Հայաստանի (1920-1991 թթ.), ապա 1991 թվականից՝ որպես Հայաստանի Հանրապետություն, իսկ հայ ժողովրդի մեծագույն մասը մնաց ցրված աշխարհի տարբեր երկրներում։

Եվ ստեղծվեց Հայ Ափյուռքը որպես պատմական իրողություն՝ օտարության մեջ ճաշակելով ծուլումի և ալախերումի ազգակործան հետևանքները։

ՎԵՐԺԻՆԵ ՍՎԱԶԼՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող

ԿԱՐԻՆ

Դու միշտ մեզ հետ արյան կանչով,
Սուրբ բարբառդ միշտ մեր շուրթին,
Այցի ե՛կ ինձ, գեթ երագով,
Կարոտի կանչ, ի՛մ Կարին։

Քո հին տեսքը երնեկ տեսնեմ,
Նախնիներիս տունն ու այգին,
ԿԱՐՄԻՐ վանքում ջերմ աղոթեմ
Ու լուռ փարվեմ սուրբ պատերին։

Սեզ լեռներիդ զովն ըմբռնեմ,
Ունկն դնեմ քամու երգին,
Որ ձուլվել է գորշ երկնքում
Ապուպապիս պատարագին։

Եփրատի գոռ ջրերի մեջ
Գրկեմ պարող Արեգակին,
Գետով տանեմ հուրը անշեջ՝
Կյանք պարգևեմ

ԿԱՐՆՈ ՇԱՄԲԻՆ։

Քո սառնորակ աղբյուրներից
Գործից հոգնած՝ ջուր խմեի,
Ու պապերիս լքած շեմից
Որպես տանտեր՝ ներս մտնեի։

Սոֆյա ԳԱՐԻԻԵԼՅԱՆ
Վրաստան, ք. Ախալցխա, Հովհ. Թումանյանի անվան N 3 հանրային դպրոցի ֆիզիկայի ուսուցչուհի

Այս տարվա մայիսի 1-ին Նշանավոր կենսաքիմիկոս, Ռուսաստանի Դաշնության և ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Արմեն Գալոյանը կդառնար 84 տարեկան: Արմեն Գալոյանը վախճանվեց անցյալ տարի: Այդ գույժն առնելով, միջազգային «Նեյրոքիմիա» հանդեսը, որի երկար տարիների գլխավոր խմբագիրն էր Արմեն Գալոյանը, հիշատակի խոսք է փայգրել մեծանուն հայ գիտնականի մասին, որը վերնագրված է այսպես.

Արմեն Գալոյանի հիշատակին

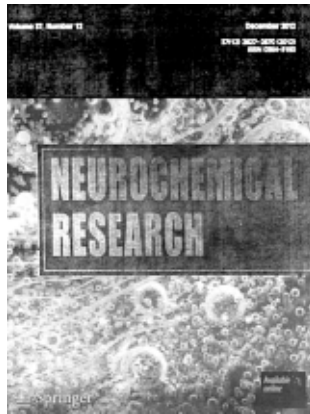
Ես և մենք բոլորս մեծ վիշտ ապրեցինք, տեղեկանալով մեր թանկագին ընկերոջ և ականավոր գործընկեր Արմեն Գալոյանի վախճանի մասին՝ սկզբից մի տխուր մասնավոր գրութ-յամբ իր դուստր Կարինեից, և հետո Երևանից, Հ. Բունիաթյանի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի նրա գիտա-կան քարտուղարի հաղորդագրությու-նից:

Արմեն Գալոյան անունն ինձ ծանոթ էր 1960-ականների սկզբից, երբ գրակա-նության մեջ նա հանդես եկավ հիպոթա-լամոսից անջատած կարդիոտրոպ ալ-կոտիլոպին ունեցող միացությունների մասին հրապարակումներով (1962-1964)՝ մի ժամանակահատված, երբ նա ալկոտիլոբեն զբաղվում էր հիպոթալա-մոսային պեպտիդների անջատմամբ և նկարագրումով՝ պեպտիդներ, որոնք կարգավորում են հիպոֆիզի ֆունկ-ցիաները:

Առաջին անգամ ես հանդիպեցի նրան 1972 թ. Երևանում՝ իր կողմից կազմա-կերպված Նեյրոքիմիական միջազգային գիտաժողովի ընթացքում, որտեղ նա ներկայացրեց հիպոթալամոսից անջա-տած կարդիոակտիվ միացությունների մասին իրենց կողմից ստացված նախ-նական արդյունքները: Հենց այդ ժամա-նակ (1969) մենք նոր էինք անջատել և

որոշել հիպոթալամոսից տի-րոտրոպին արտազատող գործոնի (TRF) մոլեկուլային կառուցվածքը: Ես հիշում եմ մեր բովանդակալից քննար-կումները, թե նա և իր խմբի գործընկերները ինչ մեթոդոլո-գիայով պետք է առաջնորդվեն, նաև ինչ սարքավորումների կարիք կունենան, որպեսզի կարողանան նմանապես բնութագրել ի-րենց կարդիոտրոպ պեպտիդները: Իմ հրավերով 1973 թ. նա եկավ Սուլի ինս-տիտուտ՝ իմ նորաստեղծ լաբորատորիա:

Հետագա տարիներին իր լաբորա-տորիայում գիտական ձեռքբերումները դարձան նոր հասկացությունների հիմ-նաքարը: Նա ցույց տվեց մոլեկուլային մակարդակով ինչպես հիպոթալամոսի (1978), այնպես էլ նախասարտային (1979) կարդիոակտիվ պեպտիդների սկզբնաղբյուրները, ինչպես նաև հիպո-թալամոսից անջատած նոր ցիտոկին-ների՝ ոսկրածուծի իմունոկոմպետենտ բջիջներ եզակի կարգավորիչների դերը: Ուղեղի այդ իմունամոդուլատորների առաջնային կառուցվածքները ամբող-ջովն պարզաբանվեցին (2001), որպես հիմնական բաղադրիչներ ընդգրկելով պրոլինոլ հարուստ պոլիպեպտիդները (PRPs): Գալոյանը նեյրոքիմիայում

մտցրեց «Նեյրոքիմիայի իմունային հա-մակարգ» և «Նեյրոքիմիայի իմունա-բանություն» տերմինները: Հետագա-յում նա և իր խումբը լայնորեն ներկա-յացրեցին և զեկուցեցին PRP-ների և դրանց ածանցյալների հակաբակտե-րիական, իմունահակ, նյարդապաշտպանիչ և նույնիսկ հակառևուց-բային հատկություննե-րի մասին, որոնք օգտա-գործվել են վարակիչ, ի-մունային, նեյրոդեգենե-րատիվ և սիրտ-անոթա-յին հիվանդությունների բուժման համար (2001-2009):

Արմեն Գալոյանը իր համահեղինակների հետ մեկտեղ տպագրել է ավելի քան 700 գիտա-կան աշխատանքներ համաշխարհային ճանաչում ունեցող պարբերականնե-րում: Նորագույն գիտական աշխա-տանքների արդյունքները ներկայացվել ու քննարկվել են բազմաթիվ միջազգա-յին գիտաժողովներում, և ամփոփվել են երեք հիմնարար մենագրություննե-րում նաև 2008 թ. Նեյրոքիմիայի և մոլե-կուլային նեյրոկենսաբանության ձեռ-նարկում: Նրա վերջին գիրքը հրատա-րակվել է ԱՄՆ-ում 2012 թվին...

Արմեն Գալոյանը ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի անդամ էր, եր-կար տարիներ եղել է Հ. Բունիաթյանի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի տնօրեն, նեյրոհորմոնների կենսաքի-միայի լաբորատորիայի և Բախի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի միացյալ լաբորատորիայի վարիչ, եղել է համաշ-խարհային բազմաթիվ գիտական կազ-մակերպությունների իսկական անդամ:

Ավարտելով խոսքս, թույլ տվեք նշել նաև, որ Արմեն Գալոյանի աշխատանք-ները, ինչպես ինձ հայտնի էր, վերջին տարիներին երկու անգամ ներկայաց-վել էին Նոբելյան մրցանակաբաշխութ-յան կոմիտե՝ ֆիզիոլոգիայի և բժշկութ-յան գծով:

Նրա ներդրումը կվերապրի իրեն և կզարգանա գալիք տարիների ընթաց-քում:

Ռոջեր Գիլմեն, MD, PhD

«Ամվանի պրոֆեսոր» տիտղոսա-կիր, Սուլի ինստիտուտ, Լա Յոլլա, Կա-լիֆոռնիա

Նոբելյան մրցանակակիր ֆիզիոլո-գիայի և բժշկության բնագավառում, 1977

Neurochemical Research ամսագիրը և Springer հրատարակչությունը նույնպես հայտնում են իրենց ցավակցությունը սի-րելի ընկերոջ և ամսագրի երկար տարի-ների խմբագիր Արմեն Գալոյանի մահ-վան կապակցությամբ: Neurochemical Research-ը հարգանքի տուրք մատու-ցեց նրան՝ 80-ամյակի կապակցությամբ (35.6. 2010), որտեղ Արեւ Լայթան գրել է. «Կարելի է հիմնալ, թե ինչպես Գալո-յանը կարողացավ ի մի բերել այդքան շատ բան այնպիսի պայմաններում, ո-րոնք այնքան էլ նպաստավոր չեն եղել և պահանջել են անչափ շատ ստեղծա-գործական միտք, երևակայություն և տաղանդ»: Նեյրոգիտական հասարա-կայնությունը կորցրեց իր առաջատար անդամին:

Առնե Շուսթրու՝ գլխավոր խմբագիր

Հենրի Սերշեն՝ գործադիր խմբագիր

Արեւ Լայթա՝ նախկին գլխավոր խմբագիր

ՄԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՅՈՒՄՈՒՅ ՔԱՐԵ

Լուսանկարչության մասին խոսելիս անհնար է չանդ-րադառնալ հայ մեծանուն վարպետին՝ Յուսուֆ Քար-չին, ով, իրավամբ, հանդիսանում է համաշխարհային լուսանկարչության հայրերից մեկը:

Յուսուֆ Քարչը (հայկական անունը՝ Հովսեփ) ծնվել է 1908թ. Արևմտյան Հայաստանի Մարզին քաղաքում: 1918-1922 թթ. վերսկսված՝ թուրքերի հայաջինջ քաղա-քականության հետևանքով Քարչը ընտանիքի հետ 14 տարեկանում գաղթում է Սիրիա: Իր հիշողություննե-

Մուհամեդ Ալին, դարի ամենահայտնի դերասանները՝ Համֆրի Բոգարտը, Օդրի Հեփբորնը, Բրիջիտ Բարդոն, Ժերար Դեպարդիեն, և նույնիսկ հանձարեղ ֆիզիկոս Ալբերտ Էյնշտեյնը:

Աշխարհը լռեցած Յեմինգոյեյին ճանաչում է Քար-չի արած բոլոր լայնվիզ սվիտերով լուսանկարով, Նի-կիտա Խրուշչովին՝ մուշտակով, Պաբլո Պիկասոյին՝ մերկ կնոջ պատկերով սափորի հետ լուսանկարներով: Սակայն լուսանկարիչն իր մեծագույն ձեռքբերումը

պահին Չերչիլին ուղեկցող անձնակազմն սկսել է ծի-ծաղել, և նա ստիպված զսպել է իր բարկությունը:

Դրանից հետո Մեծ Բրիտանիայի վարչապետը նոր սիգար է հանել և վառել՝ ամբողջ սենյակը ծխով լցնե-լով: Հետո, քիչ հանգստանալով, ավելի մեղմ ձայնով դիմում է Քարչին. «Լավ, կարող ես նկարել՝ մեկ հատ»: Մեծ ջանքեր են պահանջվում լուսանկարչից՝ համոզե-լու համար Չերչիլին, որպեսզի տեղափոխվի լուսա-վորվող տարածք, բայց ավելի մեծ ջանքերի հետ էր կապված նրան համոզելը, որ մի կողմ դնի սիգարը: Վարչապետը ոչ մի կերպ բերանից չի հանել սիգարը նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Քարչը միտումնավոր նրա կողքին մոխրաման է դրել: Որոշ ժամանակ սպասելով,

ՈՒՆՍՈՐՆ ՉԵՐՉԻԼ

ՖԻԳԵԼ ԿԱՍՏՐՈ

ՆԻԿԻՏԱ ԽՐՈՒՇՉՈՎ

ՓԱԲԼՈ ՔԵՆՆԵՐԻ

ՋՈՆ Ֆ. ՔԵՆՆԵՐԻ

ԵՂԻՍԱԲԵԹ Զ-ՐԴ

ԷՆՆԵՍ ՅԵՄԻՆԳՈՒԵՅ

րում լուսանկարիչը ցավով հիշում է, թե ինչպես է իր բույրը գաղթի ճանապար-հին մահացել սովից: 2 տարի Սիրիա-յում մնալուց հետո ընտանիքը տեղա-փոխվում է Կանադա: Այստեղ նրա տա-ղանդը նկատում է մորեղբայրը՝ լուսան-կարիչ Ջորջ (Գրիգոր) Նադաշը, ում խորհրդով էլ Յուսուֆը գնում է լուսանե-լու մեկ այլ հայտնի լուսանկարչի՝ Ջոն Գարոյի մոտ:

Յուսուֆ Քարչը լուսանկարել է 20-րդ դարի ամենահայտնի 100 մարդկան-ցից 51-ին: Նրա լուսանկարները յուրա-հատուկ այցեքարտ են հանրահայտ մարդկանց համար, որոնց թվում են այնպիսի քաղաքական գործիչներ, ինչ-պիսիք են Ուինսթոն Չերչիլը, Ջոն Ֆ. Բեննեդին, Ջավա-հարլալ Ներուն, Ֆիդել Կաստրոն, Մարթին Լյութեր Քին-գը, Էլեոնոր Ռուզվելտը: Քարչի ծառայություններին են դիմել Մեծ Բրիտանիայի թագուհի Եղիսաբեթ 2-րդը, Մո-նակոյի արքայադուստր Գրեյս Բելլին, ԱՄՆ առաջին տի-կին ժաքլին Բեննեդին, նշանավոր բռնցքամարտիկ

համարել է Ուինսթոն Չերչիլի լուսանկարը և նշել, որ ի սկզբանե գիտեր, որ դա շատ կարևոր լու-սանկար է լինելու, սակայն պատկերացում անգամ չուներ, որ այն այդքան հայտնի է դառնալու:

Այսպես, 1941 թ., երբ սըր Ուինսթոն Չերչիլը պաշտոնական այցով մեկնել է Վաշինգթոն, ապա՝ Օտտավա, Կանադայի վարչապետ Մաքենզի Բինգը այդ առթիվ հրավիրել է Յուսուֆ Քարչին՝ լուսանկարելու Չերչիլի Կանադայի պառլամեն-տում ունենալիք ելույթը: Ոգեշնչող ելույթից հե-տո Քինգը և Չերչիլը թևանցուկ մտել են խոսնա-կի սենյակ, որտեղ նախորդ երեկոյան Յուսուֆ Քարչն արդեն տեղավորել էր լույսերն ու երկրորդ խցիկը: Երբ Քարչը միացրել է լույսերը, Չերչիլը, հան-կարծակիի գալով, բղավել է, թե դա ի՞նչ է: Ոչ ոք չի հանդգնել պատասխանել, և միայն Քարչը քաղաքա-վարի կերպով ասել է. «Սըր, ես հուսով եմ, որ ինձ կհա-ջողվի այս պատմական իրադարձությանն արժանի լու-սանկար անել»: Չերչիլը, նյարդայնացած նայելով ինքնավստահ երիտասարդին, մռայլ տոնով հարցրել է. «Իսկ ինչո՞ւ ինձ դրա մասին չեն տեղեկացրել»: Այդ

Յուսուֆը, իրեն հատուկ քաղաքավարությամբ, սակայն առանց թույլտվություն ստանալու, միայն մրմնջալով՝ «Ներեցեք, սըր», հանել է սիգարը Ուինսթոն Չերչիլի բերանից: Երբ համարձակ լուսանկարիչը վերադարձել է իր տեղը՝ խցիկի մոտ, Անգլիայի վարչապետն այնպի-սի խորխոտ հայացքով է նայել Քարչին՝ ասես ցանկա-նում է վերջինիս ոչնչացնել: Հենց այդ հայացքն էլ դար-ձավ Ուինսթոն Չերչիլի ամենահայտնի լուսանկարի համաշխարհային հաջողության գրավականը: Դրանից հետո, սըր Չերչիլը հասկանալով, որ գործ ունի իր մա-նագիտությանը բացարձակորեն տիրապետող պրոֆե-սիոնալի հետ, տեղի է տվել և հանգիստ ձայնով ասել է. «Լավ, կարող ես մեկն էլ անել»: Իսկ վերջում մոտե-ցել է Յուսուֆ Քարչին, ձեռքը սեղմել ու ասել. «Երևում է՝ դու մոռցացող առյուծին էլ կարող ես ստիպել լռել լուսախցիկիդ առաջ»:

Ահա այսպիսի բացառիկ վարպետ է եղել մեր հայ-րենակից Յուսուֆ Քարչը, ով հնազանդեցրել է աշխար-հի ամենահզոր գործչներից մեկին՝ ստեղծելով նրա ա-մենահայտնի և եզակի լուսանկարը, որտեղ Ուինսթոն Չերչիլն առանց սիգարի է:

Աշխարհի առաջին կին դեսպանը

Հայաստանի դիվանագիտությունը, ձգտելով վարել պետության ինքնուրույնությունն ապահովող քաղաքականություն, կարևորել է իր ներկայացուցչությունների հաստատումն ինչպես հարևան, այնպես էլ եվրոպայի և Ասիայի երկրներում: Հայաստանի Հանրապետությունը իր հռչակումից անմիջապես հետո (1918) դեսպանատներ է հիմնել Պարսկաստանում, Ճապոնիայում և այլուր: Պաշտոնավարելով դժվարին մի ասպարեզում, հայ դիվանագետներն աչքի են ընկել նաև որպես բազմակողմանիորեն կրթված, հարուստ գիտելիքների և մարդկային բարձր արժանիքների տեր անձնավորություններ: 1920 թ., որպես Իրանում Հ. Բ. Հ.-յան դեսպանատան Ա. քարտուղար, նշանակվում է Սուրեն Առաքելյանը (1887-1979): Մասնագիտությամբ լինելով իրավաբան և երաժիշտ, նա իր ավանդն ունեցավ նաև երկրի մշակութա-

յին կյանքում: 1922 թ., Առաքելյանի մտահղացմամբ և անմիջական մասնակցությամբ, Թեհրանում հիմնվեց պետական կոնսերվատորիա, որն առաջինն էր Իրանում, ընդհանրապես: Ավելացնենք, որ այստեղ ևս մանկավարժական գործունեության անցնելուց առաջ Առաքելյանը եղել է Թիֆլիսի երաժշտական ինստիտուտի տնօրեն:

1919 թվականից Ճապոնիայում Հայաստանի Հանրապետությունը ներկայացնում էր Դիանա Աբգարը: Նշենք, որ Եվրոպայի զարգացած երկրները կին դիվանագետ ունեցան միայն տասնյոթ տարի անց: Այսուհանդերձ, Դիանա Աբգարի մասին քիչ է գրվել, նա գրեթե անհայտ է ինչպես հայ իրականության մեջ, այնպես էլ օտար շրջանակներում: Պատճառներից մեկը թերևս այն է, որ նա հիմնականում գրել է անգլերենով, և իր գիտական աշխատությունները, պատմաքաղաքական ուսումնասիրությունները նույնպես անգլերեն են: Ուստի, Լևոն Գ. Միսայանի հրապարակումը, որը նա քաղել է Նոր Ջուղայի (Իրան) տեղեկատվից, ուշագրավ է նրանով, որ նա, Դիանա Աբգարին հանրությանը ներկայացնելուց բացի, առաջին կին դիվանագետին բացահայտում է նաև որպես իր ժողովրդի ճակատագրով անհանգստացած, հայրենասեր մտավորականի:

Հայաստանի Հանրապետության օտար երկրներ ուղարկված դիվանագիտական ներկայացուցիչների մեջ իր առանձին տեղն ունի Դիանա Աբգար(յան)-ը, որը եղել է Ճապոնիայի Իոկոհամա քաղաքի հյուպատոս, որը և առաջին կին քաղաքական ներկայացուցիչն էր աշխարհի բոլոր պետությունների մեջ:

Վանքի (Նոր Ջուղայի վանքի- Ա. Թ.) արխիվում ունենք մի շարք նամակներ՝ գրված Իոկոհամայից՝ ուղղված օրվա Թեմակալ Առաջնորդին, Համայնական խորհրդին և Եզնիկ Վարդապետին:

Նա իր գրություններից մեկի մեջ, ուղղված Եզնիկ Վարդապետին, գրել է մի աղոթք և ուղարկել է տպելու օրացույցի մեջ, ինչպես և արտասահմանյան լրագրերում, որպեսզի բոլոր հայերը անգիր անելով խնդրեն Աստծուց, որ Հայաստանի Հանրապետությունը հաստատուն պահի:

«Ես կամենում եմ այս աղոթքն տարածել հայ ազգի մեջ, որ ուր որ հայեր կան աղոթեն Աստծուն»:

Որ Հայաստան ազատվի,
Որ Հայոց Հանրապետությունը հաստատուն մնա,
Շնորհյա Տեր և ողորմյա»:

Այս աղոթքից բացի, նա Հայաստանի Հանրապետության առթիվ գրել է նաև մի բանաստեղծություն, որը տպվել է Վանքի 1921 թվի օրացույցի մեջ:

Լևոն Գ. ՄԻՆԱՍՅԱՆ
Ալիք, 1979, 30 հուլիսի
Պատրաստեց Անահիտ ՉԹՅԱՆԸ
Նկարում. Դիանա Աբգարն իր ամուսնու՝
Յովսեփի հետ (Իոկոհամա, 1889)

ԸԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիան (ՀՀ ԳԱԱ), Համաշխարհային հայկական կոնգրեսը (ՀՀԿ) և Ռուսաստանի հայերի միությունը (ՌՀՄ), ՀՀ Սփյուռքի նախարարության հետ համատեղ 2013 թ. հայտարարում են «Լավագույն գիտական աշխատանք» մրցույթ երիտասարդ գիտնականների (մինչև 35 տարեկան) համար: Մրցույթը նվիրվում է ՀՀ ԳԱԱ 70-ամյակին:

Սահմանված են մրցանակներ 12 անվանակարգերում.

- ֆիզիկա
- մաթեմատիկա և մեխանիկա
- ինֆորմատիկա
- տեխնիկական գիտություններ
- քիմիա
- կենսաբանություն
- պատմություն
- սոցիոլոգիա և իրավագիտություն
- երկրաբանություն
- արվեստ, լեզու և գրականություն
- տնտեսագիտություն
- հայագիտություն և ազգագրություն

Մրցանակային ընդհանուր ֆոնդը կազմում է 12 միլիոն դրամ:

Մրցանակակիրները կարգակարգվեն դրամական պարգևներով և կարժանանան ՀՀ ԳԱԱ, ՀՀԿ և ՌՀՄ պատվավոր դիպլոմների: Մրցույթին կարող են ներկայացվել միայն 2011-2012 թվականներին հրատարակված գիտական հոդվածներ, հոդվածների շարք, մենագրություններ կամ արտոնագրված աշխատանքներ:

Ներկայացվող փաստաթղթերի փաթեթը պետք է ներառի այն կազմակերպության գիտական խորհրդի որոշումը, որտեղ աշխատում է հայտատուն: Փաստաթղթերը կարող են ներկայացվել նաև տվյալ բնագավառում գործող որևէ այլ կազմակերպության գիտական խորհրդի միջոցով: Ներկայացնող կազմակերպությունը յուրաքանչյուր անվանակարգում կարող է առաջադրել միայն մեկ աշխատանք: Մրցույթի արդյունքները կհայտարարվեն 2013 թ. սեպտեմբեր ամսին:

Հաղթող են ճանաչվելու այն հեղինակները (հեղինակային խումբը), որոնց գիտական աշխատանքները վերաբերում են գիտության տվյալ բնագավառի ժամանակակից թեմաներին և կունենան գումարային ամենա-

բարձր ազդեցության գործակից (Impact Factor) և ամենաշատ հղումներ:

Ներկայացման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևերը կարելի է ստանալ ՀՀ ԳԱԱ «Գիտության զարգացման հիմնադրամի»՝ գրասենյակից կամ հիմնադրամի կայքի միջոցով <http://sdfund.sci.am>.

Փաստաթղթերի ներկայացման ժամկետը 2013 թ. ապրիլի 1-ից մինչև հունիսի 15-ը:

Հասցեն: 0019, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24, Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն:

Հեռ. +(37410) 52-75-30, +(37410) 58-36-91:

«Լավագույն գիտական աշխատանք»-ի համար Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի (ՀՀ ԳԱԱ), Համաշխարհային հայկական կոնգրեսի (ՀՀԿ) և Ռուսաստանի հայերի միության (ՌՀՄ) կողմից 2013 թ. հայտարարված մրցույթին ներկայացվող փաստաթղթերի ցանկը.

1. հայցողի դիմում-հայտը,
2. գիտական խորհրդի որոշումը
3. անձնագրի և սոցիալական քարտի պատճենը,
4. բանկային անձնական հաշվի համարը
5. կենսագրական տվյալները (resume/CV),
6. վերջին հինգ տարում հրատարակված աշխատանքների ցանկը,
7. երաշխավորագրեր՝ տրված 3 մասնագետների կողմից (նախընտրելի է, որ նրանցից մեկը լինի արտասահմանից): Երաշխավորագրերը ներկայացնել մասնագետի ստորագրությամբ,

8. մրցանակի ներկայացվող աշխատանքը:

Փաստաթղթերը ներկայացնել մեկ օրինակով և էլեկտրոնային կրիչով: 5-6-րդ կետերում նշված փաստաթղթերը պետք է վավերացված լինեն իրավասու մարմնի կողմից:

Եթե ներկայացվող աշխատանքը կատարված է համահեղինակությամբ, դիմում-հայտին անհրաժեշտ է կցել տեղեկանք, որն արտացոլի համահեղինակների մասնակցության չափը և ստորագրված լինի համահեղինակների կողմից:

Հարցերի պարզաբանման համար դիմել ՀՀ ԳԱԱ «Գիտության զարգացման հիմնադրամ»:

Երևան, 0019, Բաղրամյան պողոտա 24, հեռ.՝ 52-75-30, 58-36-91

Մրցույթային հանձնաժողով

ԸԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիան (ՀՀ ԳԱԱ) հայտարարում է երիտասարդ գիտնականների (մինչև 35 տարեկան) գիտական աշխատանքների «Ակադեմիա» ամենամյա երկրորդ մրցանակաբաշխությունը: 2013 թ. մրցանակաբաշխությունը նվիրված է ՀՀ ԳԱԱ 70-ամյակին, և մրցանակը հաղթողին կհանձնվի 2013 թ. հոկտեմբեր ամսին՝ 70-ամյակի տոնակատարության օրերին:

2013 թ. մրցույթը հայտարարվում է «Կենսաբանություն» ոլորտում 2011 և 2012 թվականների ընթացքում տպագրված գիտական աշխատանքների համար, որոնք հրապարակվել են երիտասարդ հեղինակների կողմից Ազդեցության Գործակից (Impact Factor) ունեցող գրախոսվող գիտական ամսագրերում:

Կարող են ներկայացվել գիտական աշխատություններ (հոդված, հոդվածաշարք, մենագրություն) կամ արտոնագրված աշխատանքներ:

Հաղթող է ճանաչվելու գումարային ամենաբարձր Ազդեցության գործակից և ամենաբարձր հղումներ ունեցող աշխատանքի հեղինակը: Մրցանակակիրը կստանա ՀՀ ԳԱԱ դիպլոմ և դրամական պարգև՝ 800.000 ՀՀ դրամի չափով:

Մրցանակաբաշխությանը մասնակցող երիտասարդ գիտնականը պետք է

1. լինի ՀՀ քաղաքացի
2. լինի մինչև 35 տարեկան (ծնվ. 1978 թ. հունվարի 1-ից հետո)
3. աշխատի ՀՀ որևէ գիտական կամ կրթական հաստատությունում
4. ներկայացնի Ազդեցության Գործակից ունեցող ամսագրերում 2011 և 2012 թթ. ընթացքում տպագրված այն հոդվածները, որոնցում նշված է ՀՀ-ում իր աշխատավայրը:

Մրցանակաբաշխությունն իրականացնում է ՀՀ ԳԱԱ «Գիտության զարգացման հիմնադրամ»-ը: Ներկայացման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևերը կարելի է ստանալ ՀՀ ԳԱԱ «Գիտության զարգացման հիմնադրամի» գրասենյակից կամ Հիմնադրամի կայքէջի միջոցով <http://sdfund.sci.am>.

Փաստաթղթերի ներկայացման ժամկետը՝ 2013 թ. ապրիլի 1-ից մինչև հունիսի 15-ը:

Արդյունքները կամփոփվեն մինչև 2013 թ. սեպտեմբերի 30-ը:

Հասցեն: 0019, Մարշալ Բաղրամյանի պող. 24, Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն:

Հեռ. +(37410) 52-75-30, +(37410) 58-36-91:

Մրցույթին ներկայացվող փաստաթղթերի ցանկը.

1. հայցողի դիմում-հայտը,
2. անձնագրի և սոցիալական քարտի պատճենը,

3. կենսագրական տվյալները (resume/CV),
4. մրցանակի ներկայացվող աշխատանքը,
5. բանկային անձնական հաշվի համարը
6. ներկայացնող կազմակերպության գիտական խորհրդի որոշումը:

Եթե ներկայացվող աշխատանքը կատարված է համահեղինակությամբ, դիմում-հայտին անհրաժեշտ է կցել տեղեկանք, որն արտացոլի համահեղինակների մասնակցության չափը և ստորագրված լինի համահեղինակների կողմից:

Ներկայացվող փաստաթղթերի փաթեթը պետք է ներառի այն կազմակերպության գիտական խորհրդի որոշումը, որտեղ աշխատում է հայտատուն: Փաստաթղթերը կարող են ներկայացվել նաև տվյալ բնագավառում գործող որևէ այլ կազմակերպության գիտական խորհրդի միջոցով: Ներկայացնող կազմակերպությունը յուրաքանչյուր անվանակարգում կարող է առաջադրել միայն մեկ աշխատանք:

Մրցանակաբաշխության արդյունքները Հիմնադրամը ամփոփելու է ՀՀ ԳԱԱ երիտասարդ գիտնականների խորհրդի և ՊԳՖԱ ֆեյսբուքյան նախաձեռնության հետ համատեղ: Հայտի հետ միասին հեղինակներին անհրաժեշտ է ներկայացնել էլեկտրոնային տարբերակը Հիմնադրամի sd_fund@sci.am, ՀՀ ԳԱԱ երիտասարդ գիտնականների խորհրդի egx@sci.am հասցեներով և տեղադրել ֆեյսբուքյան <http://www.facebook.com/science.and.finance> էջում հետևյալ ձևաչափով.

1. Անուն, ազգանուն, հայրանուն
2. Ծննդյան ամսաթիվ և տարեթիվ
3. Գիտական աստիճան (բակալավր, մագիստրոս, ասպիրանտ, գիտության թեկնածու, գիտության դոկտոր)
4. Աշխատանքի վայր
5. էլ. փոստ, հեռախոս
6. Ներկայացվող հոդվածների ամբողջական հղումները (հեղինակ, վերնագիր, ամսագիր, հատոր, էջ (տաբերիվ)):

Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիա

«Գիտություն»

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ
Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան 24թ, հեռ. 56-80-14: Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448:
Ստորագրված է տպագրության՝ 24. 04. 2013 թ.:
Տպաքանակը՝ 500:

"ГИТУТОН" ("Hayka") газета НАН РА